

Сумський державний університет

**ОСОБИСТІТЬ, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА:
ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ**

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
У двох частинах
Частина 2
(Суми, 18 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

Байдак С., студ. гр. ІТ–51,
наук. керівник – д.і.н., доц. *С.І. Дегтярьов*

Постать Никанора Онацького*

Никанор Харитонович Онацький – художник, драматург, археолог, поет, активний громадський діяч. Народився 9 січня 1875 р. на хуторі Хоменки Галицького повіту Полтавської губернії в родині селянина середняка, де любили народні пісні, малярство та вишиванки. У батьків Харитона Климентійовича та Тетяни Іванівни, крім хлопця, було ще двоє синів та двоє дочок.

Ще змалку разом з братом Омеляном Никанор Онацький показував гарні успіхи в малюванні та написанні віршів [5, с. 4]. Н. Онацький навчався в сільській початковій, а пізніше в повітовій школах. Навчання давалося дуже легко, тому в 1891 р. він закінчив навчання з відзнакою. На жаль, далі хлопець не мав змоги навчатися, помер батько. У віці 16 років юнак вимушений працювати, щоб заробити хоч якісь кошти. Випадкові роботи не приносили бажаного результату, Никанор Харитонович почав працювати докером у Чорноморських портах. Ця робота дала змогу займатися улюбленою справою. У вільний від роботи час хлопець малював етюди.

Жага до навчання в 1899 р. привела Н. Онацького до Строганівської школи технічного малюнка в Москві. Тут він знайомиться з Павлом Кузнецовим, майбутнім видатним художником, та немало часу проводить з ним.

У 1900 р. юнак блискуче склав іспити та почав навчання в Одеському художньому училищі. Никанор

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження № 0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

Онацький відвідував Одеське товариство історії і старожитностей, яке займалося науковим вивченням археологічних і історичних пам'яток Південної України. У 1905 р. Никанор Онацький потрапив до класу російського художника І.Ю. Рєпіна, який викладав в Вищому художньому училищі при Петербурзькій Академії мистецтв. Не довго провчившись, через матеріальну скруту, він вимушений покинути навчання. Опинившись у вирі революційних подій, молодий художник бере активну участь у створенні Всеросійської селянської Спілки у Гадяцькому повіті Полтавської губернії.

За революційну участь студент Н. Онацький був взятий під нагляд поліції та вимушений повернутися на рідну землю в с. Хоменкове. З 1906-1913 рр. мешкав у Лебедині та викладав у жіночій та чоловічій гімназіях. Саме на Сумщині почалася його плідна та тривала робота на педагогічній ниві. Никанор Харитонович продовжує революційну пропаганду в нелегальних учнівських гуртках, де зустрічає випускницю жіночої гімназії, дочку заможних поміщиків, Кривошеєву Надію Василівну, яка в подальшому стала його дружиною. У Лебедині з'явилися двоє дітей: Наталія (1910 р.) та Андрій (1911 р.).

Перше десятиріччя ХХ ст. було дуже плідним для художника та поета. У цей період він цікавиться побутом, звичаями українського села, друкує невеликі розвідки в часопису «Рідний край», робить ескізи своїх майбутніх живописних полотен. Перша українська артистична виставка в Києві в 1911-1912 рр. висвітлила глибину і самобутність таланту автора 15 картин, які були представлені на ній: «Хата біля Тарасової гори», «На тирлі», «У жнива», «Циганський табір» та інші. Н. Онацький працював у різних жанрах мистецтва, але певну увагу приділяв пейзажу, пленерному вирішенню натури та етнографічному матеріалу, який оточував селян. У 1913 р.

на педагогічній виставці в Харкові Н. Онацького було відзначено за методика викладання малювання; серед 38 гімназій з різних регіонів України і Росії, що брали участь у регіональній виставці, почесний відгук одержала тільки одна – Лебединська чоловіча гімназія [4, с. 6]. Його роботи з'явилися й в музейних збірках Харкова, Лебедина, Полтави, Канева та в приватних колекціях України, США, Франції. Під час археологічних експедицій на Сумщині художник створює олівцеві малюнки такі, як «Кам'яна баба», «Розвалини. Хотінь» та інші.

Після заборони в 1913 р. шевченківського гуртка, Н. Онацький разом із родиною переїхали до м. Суми, де продовжив педагогічну діяльність. Працював у Сумському реальному училищі та кадетському корпусі вчителем малювання, історії мистецтва, креслення. Він брав участь у художніх виставках Полтави та Києва, де назбирав різні експонати для створення Сумського музею. Кожного літа протягом 20 років відпочивав в селі дружини Мала Павлівка на Охтирщині. Никанор Онацький допомагав матері дружини та працював над новими художніми творами, які в 1914 р. потрапили на сумську виставку. Там експонувалося близько двохсот робіт, з яких 52 надав Н. Онацький. В Охтирці Надія Василівна народила йому доньку Оксану (1915 р.).

У 1919 р. в одному із сумських особняків була виявлена частина художнього зібрання київського колекціонера Оскара Гансена. Найголовнішою подією в житті Н. Онацького було відкриття Сумського художньо-історичного музею (1919 р.), а вже в 1920 р. Никанор Харитонович призначений його директором. Розвиток закладу тривав протягом кількох перших років, приєднано три банківські споруди, які утворили 23 зала, де розміщувалися експозиції, яких вистачало для наукової обробки, організацій музейних виставок і масових заходів.

У музеї на 1925 р. нараховувалось 10279 експонатів: картини І. Рєпіна, В. Серова та Т. Шевченка, стародруки та експонати, що готувалися автором до багатьох виставок.

У 1928 р. Н. Онацький створив першу в Сумах художню студію при музеї, яке існувало за рахунок оренди приміщення під магазин та житло, припинилася така діяльність в 1925 р. при бюджетному фінансуванні. Створення музею завершено у 1927 р., про що заявив Н. Онацький у своїй доповіді «Про стан Сумського окружного музею». А наприкінці цього ж року вийшла друком брошура «Сім років існування музею», де автор поклав доповідь з секції образотворчих мистецтв Сумської міськради.

Згодом Н. Онацький потрапив під нагляд органів політуправління (ДПУ) за активну діяльність в українській партії есерів. Восени 1933 р. Никанор Онацький разом з дружиною та дітьми переїхав до Полтави, де йому запропонували очолити в краєзнавчому музеї відділ етнографії. Але вже на початку березня 1935 р., через прискіпливу увагу Полтавського міськвідділу ДПУ Н. Онацького було заарештовано. Протягом 47 діб він знаходився у харківській в'язниці на Холодній горі. Вимушений звільнитися з Сумського художнього музею, переїхав до Полтави, де працював у краєзнавчому музеї на посаді заступника директора з наукової роботи. За допомогою колег Н. Онацький закінчив створення нової експозиції, за що й був звільнений з роботи та через деякий час вдруге заарештований. Різні комісії музеїв та органів політуправління по-різному оцінювали експозицію Н.Х. Онацького і несподівано 2 червня 1936 р. справу припинено, його та директора Полтавського музею Г.В. Чернявського було звільнено [6, с. 2].

Після звільнення Никанор Харитонович ніде не працював. У віці 62 роки його втретє заарештували та

розстріляли як «бывшого эсера и участника контрреволюционной организации» 23 листопада 1937 р. в Полтаві без суду і слідства за постановою «особливої трійки». Оскільки матеріали про Н. Онацького переховували, то можна зустріти відомості, що художник помер в таборі в 1940 р. Але діяльність Никанора Харитоновича Онацького не залишилася непоміченою.

1. Мистецькі осередки Сумщини: історія, колекції, дослідження: матеріали наукової конференції, присвяченої 75-річчю заснування Сумського художнього музею. – Суми: Видавництво «Слобожанщина», 1995. – 80 с.

2. Краєзнавство: науково-методичний та практичний аспекти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (15-16 червня 2011р., Суми). – Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Суми РВВ СОУППО, 2011. – 164 с.

3. Репресоване краєзнавство 20 – 30 рр. / [авт. тексту Л.Л. Бабенко]. – К.: «Рідний край», 1991. – 492 с.

4. Онацький Н.Х. (До 130-річчя від дня народження) / Г.В. Ареф'єва, Н.С. Юрченко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 24 с.

5. Скакун В.П. Митець надзвичайної долі. Про життя і творчість визначного українського художника, поета, педагога, науковця Никанора Харитоновича Онацького / В.П. Скакун. – Суми: ВВП «Мрія – 1», ТОВ, 2006. – 73 с.

6. Наумко Ф. До 136-ї річниці з дня народження Н.Х. Онацького / Ф. Наумко // Наш край. – 2011. – 19 січня (№ 6).

7. Гринка А. «Есер и националист» / А. Гринка // Панорама. – 2005. – 31 серпня – 7 вересня.

8. Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеса Гончара: [Бібліографічні нариси]. – Електронний ресурс. – [Полтава: ПОБЮ ім. Олеса Гончара, 2009]. –

Режим доступу: http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=166%3Aq---q---&catid=130&Itemid=27&lang=uk (звернення 10.11.2015 р.).

9. Невмержицкая А. Большой русский альбом: [Публікації] / А. Невмержицкая. – Електронний ресурс. – [Харків: БРА, 2005 – 2015]. – Режим доступу: <http://www.rusalbom.ru/articles/default/volodarsky-articles-7.html> (звернення 10.11.2015 р.).

Горопаха Б., студ. гр. ЛС- 514
наук. керівник – к.і.н., доц. *Н.В. Лобко*

Почаївська лавра очима Т.Г.Шевченка

Багато людей бачать Почаївську лавру своїми очима по різному , в певних ракурсах, зрозумілих кожному потребностям які відчуває та чи інша особа , тому хочеться розповісти як бачив Почаївську лавру Шевченко, коли відвідував Почаїв, що він відчував знаходячись біля такої великої святині . А також який неоцінений фольклорний багаж народності та традиційної української релігійності перейняв від місцевих жителів.

Головні цілі подорожі на Волинь, які ставив Шевченко перед собою, за завданнями Археографічної комісії (здійсненої 1846 р.), – були відвідини Почаївської лаври й замальовка її видів .

Тодішній Почаїв – невеличке містечко в Кременецькому повіті, що нараховувало 109 будинків і 922 мешканці; майже половину останніх становили євреї. Життя Почаєва значною мірою визначалося існуванням лаври, яка піднімалась над містечком.

Історія монастиря починається не раніше кінця XVI ст. 14 листопада 1597 р. власниця Почаєва Ганна